— Ре, Мері, ре, — машинально, терпляче поправляв Ольга. Дівчинка нехотя бренькає на фортепіано легенький етюд; вони товчуть його вже два тижні, але чим далі, тим виходить гірше. Ольгу навіть уві сні переслідує цей ненависний дитячий мотивчик.

— Ре, Мері, ну слухайте ж: до-ре-соль-ре, — тихенько наспівує Ольга й програє пасаж на фортепіано. — Будьте уважніші: до-ре-соль-ре. Та ні, ре! Ре! Чому ви весь час граєте мі?

Мері сама не знає, чому вона фальшивить, вона пам'ятає тільки, що мусить грати; її очі палають ненавистю, вона б'є ногами стілець і ось-ось утече до папа, а тим часом знов і знов уперто грає мі замість ре. Ольга вже не стежить за нею, а змучено дивиться у вікно. Надворі сяє сонце, великі дерева в парку розгойдує гарячий вітер; але й там, у парку, нема волі, та й на ланах жита, що стелються за парком… Ох, коли вже скінчиться цей урок! І знов мі, мі, мі!..

— Ре, Мері, ре, — в розпачі повторює Ольга — і раптом вибухає: — Ви ніколи не навчитеся грати!

Дівчинка випростується й обпікає Ольгу сповненим аристократичної пихи поглядом:

— Чому ж ви, мадемуазель, не скажете цього при папа? Ольга закушує губу.

— Грайте! — наказує вона занадто гостро і, зустрівши злий погляд вихованки, починає голосно й нетерпляче рахувати: —Раз, два, три, чотири. Раз, два, три, чотири. До-ре-соль-ре. Не так. Раз, два, три, чотири.

Двері до зали ледь прочинились. Це, напевне, знову старий граф прийшов і підслухує. Ольга стишила голос:

— Раз, два, три, чотири. До-ре-соль-ре. Ось тепер так, Мері! — Насправді зовсім не так, але ж старий граф слухає! — Раз, два, три, чотири. Тепер добре. От бачте, нічого тут нема важкого, Раз, два…

Двері розчинились навстіж, і кульгавий граф увійшов, стукаючи палицею.

— Ну, ну, Мері, wie geht's? Hast du schцn gespielt?[151] Так, мадемуазель?

— Так, так, ваша світлість, — квапливо підтвердила Ольга, встаючи з-за фортепіано.

— Mary, du hast Talent![152] — вигукнув старий каліка і раптом — то було майже моторошне видовище — важко гупнув на коліна й почав, аж схлипуючи й стогнучи, цілувати своє дитя в шийку лункими, нестямними поцілунками. — Du hast Ta-lent, — затинався він, — du bist so gescheit, Mary, so gescheit! Sag'mal, was soll dir dein Papa schenken?[153]

— Danke, nichts[154], — відповіла Мері, лоскотно щулячись під тими поцілункаші. — Ich mцchte nur…[155]

— Was, was mцchtest du?[156] — у захваті пробелькотів граф.

— Ich mцchte nur nit so viel Stunden haben[157], —буркнула Мері.

— Ha, ha, natьrlich[158], — зраділо засміявся граф. — Nein, wie gescheit bist du![159] Правда, мадемуазель?

— Так, — тихо промовила Ольга.

— Wie gescheit[160], — ще раз сказав старий і став підводитись. Ольга квапливо ступнула до нього, щоб допомогти. — Ні, ні! — різко

крикнув граф; він, стоячи, мов тварина, на всіх чотирьох, силкувався встати сам. Ольга відвернулася. В ту мить її руку судомно стисли п'ять холодних пальців, і, повиснувши на ній усією своєю вагою, старий граф підвівся. Ольга мало не впала під тягарем цього великого, страшного, розбитого паралічем тіла. Мері засміялась.

Граф випростався, начепив на ніс пенсне і подивився Ін а Ольгу якось здивовано, наче досі не бачив її.

— Miss Olga?[161]

— Please[162], — шепнула дівчина.

— Miss Olga, you speak so much during the lessons, you confound the child with your eternal admonishing. You will make me the pleasure to be a little kinder[163].

— Yes, sir[164], —прошепотіла Ольга, вся почервонівши. Мері зрозуміла, що папа вичитує гувернантці, й гордовито відвела погляд, ніби це її не стосувалось.

— Ну, то на все добре, мадемуазель, — закінчив граф.

Ольга вклонилась і пішла до дверей. Враз їй захотілося трохи помститись; вона обернулась, блиснувши очима, й сказала:

— Мері, коли я виходжу, треба попрощатись.

— Ja, mein Kind, das kannst du[165], —добродушно підтвердив старий граф.

Мері осміхнулась і зробила недбалий кніксен.

Тільки-но опинившись за дверима, Ольга вхопилась за голову: "О боже, я не витримаю! Не витримаю! Вже п'ять місяців ні дня, ні години не було, щоб вони мене не мучили..."

"Та ніхто тебе не мучить, — заспокоювала вона себе, стискаючи скроні долонями й поволі ходячи прохолодним вестибюлем. — Ти для них чужа, найнята людина, про тебе ніхто й не думає. Просто такі вони є... Господи, як самотньо серед чужих людей... Але Мері зла, — раптом крикнуло щось у ній, — зла й ненавидить мене. Їй подобається мене мучити, і вона це вміє. Освальд просто пустун, а Мері зла... Графиня пихата й ображає мене, а Мері — злюка... А я ж так хотіла любити цю дитину! Я ж із нею цілий день, цілий день! Господи, скільки років мені тут іще жити?"

У коридорі хихотіли дві покоївки. Побачивши Ольгу, вони замовкли й привітались, відвівши погляди. Ольгу аж заздрість шпигнула, що вони можуть сміятись; вона хотіла була звисока наказати їм щось, але не придумала що. "От би жити з цими дівчатами, — майнуло в голові. — Вони там до півночі регочуть, вовтузяться, жартують; і лакей Франц із ними, щохвилини то одна вересне, то друга... боже, яка гидота!" Мимохіть зринув огидний спогад: учора вона застала Франца з посудницею в порожній кімнаті для гостей, поряд із її спальнею. Він так по-дурному шкірився, застібаючись, що вона з люті мало не вдарила його своїм маленьким кулачком.

Ольга затулила руками обличчя. "Ні, ні, я тут не витримаю! До-ре-соль-ре, до-ре-соль-ре... Ці покоївки хоч якось розважаються! Вони хоч не такі самотні, не мусять обідати з панами, вони теревенять цілий день, а ввечері потихеньку співають на подвір'ї... Якби вони хоч на вечір приймали мене до гурту!" З солодкою млістю зринула в пам'яті пісня, яку дівчата вчора співали в два голоси під старою липою:

Болить моє серденько,

Болить воно, хоч плач.

Відчинивши вікно, Ольга з повними сліз очима слухала їх і півголосом підспівувала. Вона все пробачила їм і з палкою приязню простягала до них руки. "Дівчата, я ж така сама, як і ви. Я теж у наймах, і я з вас найнещасніша!"

Найнещасніша, повторювала собі Ольга, ходячи туди й сюди по вестибюлю. Як це сказав граф? "Міс Ольга, ви забагато говорите на уроках; ви збиваєте дитину з пантелику своїми... безнастанними... повчаннями. Я просив би вас... поводитися з нею... трохи ласкавіше". Вона проказувала слово за словом, щоб не згубити з них ні краплинки гіркоти. Зціплювала кулаки, згоряючи від гніву й муки. Так, це її помилка: вона занадто серйозно сприймала роль вихователькі. Приїхала сюди, до замку, в якомусь гарячковому захваті, наперед закохана в дівчинку, виховання якої мали довірити їй. Ревно взялася за навчання, була завжди старанна, ретельна, підготована; вона так глибоко вірила в значення освіти — а тепер насилу розбирає із знудженою Мері начатки арифметики та граматики, раз у раз дратується, б'є щиколотками по столу, а тоді в сльозах вибігає з класної кімнати, де лишається переможницею норовлива й ледача Мері. Спочатку Ольга радо бавилася з дівчинкою, сповнена палкого завзяття й по-дитячому захоплена її іграшками; та врешті помітила, що грається сама під холодним, знуджено-глузливим поглядом малої. Ігри минулись, і відтоді Ольга ходила за своєю вихованкою, мов тінь, не знаючи, про що з нею говорити, чим її розважити. Вона приїхала, сповнена просто жертовного бажання любити, бути лагідною і терплячою; а тепер гляньте, як палають її очі, як шпарко й нерівно б'ється серце, здатне відчувати вже тільки біль, але не любов. "Поводитися... трохи... ласкавіше, — повторювала Ольга, і все її тіло аж терпло. — Боже, чи я спроможна?"

Вона ходила туди й сюди між залізних опудал-рицарів, раніш таких кумедних для неї, і щоки її горіли від хвилювання, їй спадали на думку тисячі відповідей на графові докори; зринали в голові сповнені гідності,

рішучі й горді слова, які раз назавжди здобули б їй повагу в цьому домі. "Ваша світлість, — могла б вона сказати з високо піднесеною головою, — повірте, я знаю, чого домагаюсь. Я хочу навчити Мері серйозно ставитись до життя й бути вимогливою до себе; хочу зробити з неї людину, яка не дозволяє собі хибних вчинків. Ідеться не про фальшиву ноту, ваша світлість, а про фальшиве виховання; я могла б не любити Мері, а тому й не помічати її хиб, та коли я її люблю, то буду вимоглива до неї, як до себе самої..."

Її очі ще палали й серце горіло від недавньої образи, коли вона подумки промовляла все це; та власні слова підбадьорили її, Ользі полегшало, і вона твердо вирішила, що незабаром, завтра ж таки поговорить про це з графом. Він не лихий, часом буває навіть великодушний, а крім того — він же так мучиться! Якби тільки не отой гнітючий погляд його страшних, безбарвних, вирячених очей за скельцями пенсне!..

Вона вийшла надвір, і її засліпило сонце. Кам'яні плити, щойно политі водою, блищали й парували.

— Стережіться, мадемуазель! — раптом гукнув ламкий хлоп'ячий голос, і ту ж мить просто в білу Ольжину спідницю плюхнув мокрий футбольний м'яч. Освальд захихотів, але зразу й умовк, побачивши, як ужахнулась бідна дівчина; спідниця була геть забруднена. Ольга трохи підняла її і, нічого не сказавши хлопцеві, схлипнула. Освальд почервонів і, затинаючись, почав виправдовуватись: — Я... не бачив вас, мадемуазель.

— Beg your pardon, miss[166], — озвався Освальдів гувернер містер Кеннеді, що в білій сорочці й штанях лежав на траві. Він враз схопився, ляснув Освальда по потилиці й знову ліг.

Ольга не бачила нічого, крім своєї зіпсованої спідниці; вона так любила цей білий костюм! Без жодного слова вона повернулась і ввійшла в дім, ледве-ледве стримуючи плач.

Сльози душили її, коли вона відчиняла двері до своєї кімнати. А переступивши поріг, застигла з круглими від подиву очима, не розуміючи, що тут діється: посеред кімнати сиділа на стільці сама графиня й дивилась, як покоївка порпається в одежній шафі...

— A, c'est vous?[167] — кинула графиня, не озираючись.

— Oui, madame la comtesse[168], — насилу вимовила Ольга: їй перейняло дух.

Покоївка вийняла з шафи оберемок одягу.

— Ні, тут нема, вельможна пані.

— Ну, гаразд, — відказала графиня, важко підвелась і рушила до дверей. Остовпіла Ольга навіть не здогадалася дати їй дорогу. Графиня зупинилась за три кроки перед нею.

— Mademoiselle?

— Oui, madame[169].

— Vous n'attender pas, peut-etre, que je m'excuse?[170]

— Non, non, madame![171] — вигукнула дівчина.

— Alors il n'ya pas pourqui me barrer de passage[172], — гаркаво проказала графиня.

— Ah, pardon, madame la comtesse[173], — прошепотіла Ольга й квапливо ступила вбік. Графиня з покоївкою вийшли, а на столі та ліжку зосталося розкидане вбрання.

Ольга сиділа на стільці, мов здерев'яніла. Їй уже не хотілося плакати. Отже, її обшукують, мов злодійкувату служницю. "Чи не чекаєте ви, щоб я вибачилася?" Ні, ні, вельможна пані, боронь боже! Вам вибачатися перед найнятою за гроші дівчиною? Обшукайте ще мої кишені й гаманець, обшукайте все, упевніться, чи я не вкрала чого. Я бідна, тож напевне нечесна..." Ольга втупила застиглі очі в підлогу. Тепер вона розуміла, чому стільки разів заставала свій одяг і білизну наче поперекладаю. "А я їм за одним столом із ними! Відповідаю на запитання, всміхаюсь, підтримую розмову, силкуюсь бути веселою..." Почуття безмежного приниження пойняло Ольгу. Її очі були широко розплющені й сухі, вона притискала зціплені руки до грудей; думки розбігалися, тільки серце болісно й тривожно калатало.

На руки їй сіла муха, потерла лапками голівку, розправила й склала крильця, перебігла далі; руки не ворухнулись. Час від часу зі стаєнь долинало гупання копита чи дзенькіт ланцюга. В буфетній бряжчав посуд, над парком, пролітаючи, заквилив кібець, удалині, на повороті колії, прогув паровоз. Муха нарешті знудилась, махнула крильцями й вилетіла у відчинене вікно. У замку залягла мертва тиша.

Бам, бам, бам, бам... Четверта година. Голосно позіхаючи, куховарка йде готувати полуденок. Хтось перебіг подвір'ям, біля колодязя зарипів коловорот, весь дім трохи ожив. Ольга підвелася, безтямно провела долонею по обличчю й почала акуратно складати на столі своє вбрання. Потім стала навколішки перед комодом, повикладала з шухляди на ліжко білизну. Книжки свої поскладала на стільці, а коли скінчила, стала над усім тим, мов над руїнами Єрусалима, й потерла чоло: "А що це я роблю? Навіщо?"

"Таж я від'їжджаю! — відповів у ній виразний голос. — Скажу, що негайно звільняюсь, і завтра о п'ятій годині ранку поїду. Старий Ваврис

відвезе мої валізи на станцію..." — "Та ні, як це так! — спантеличено заперечила Ольга. — Куди ж я звідси поїду? Що я робитиму без служби?" — "Вернусь додому, — відповів голос, який уже все зважив. — Матуся, правда, плакатиме, але тато похвалить мене. Скаже: "Добре зробила, донечко, честь дорожча за найкращу службу".

"Але що ж мені робити тепер, таточку?" — з тихою й гордою радістю запитала Ольга. "Підеш на фабрику, — відповів голос, який усе вирішив. — Працюватимеш руками, щотижня одержуватимеш платню. І матусі вдома допомагатимеш: вона вже стара, кволенька. Пратимеш білизну, митимеш підлогу; втомишся — спатимеш, зголоднієш — їстимеш. Вертайся додому, донечко!"

В пориві радості Ольга розкинула руки. "Швидше звідси, швидше! Завтра ввечері я буду вже дома! І як я давно до цього не додумалась? Як я тут витримувала? Зразу, зразу після полуденку скажу, що лишаю службу, й поїду додому. Ввечері поскладаю все, приведу сюди графиню й покажу їй: оце-от я забираю з собою, коли тут б хоч нитка ваша, візьміть її. З вашого я беру з собою тільки оцей бруд на спідниці".

Аж розчервоніла з радості, Ольга скинула забруднений костюм. "Завтра, завтра. Заб'юся в куток вагона, щоб ніхто й не бачив мене; втечу, як пташка з клітки". Їй захотілось пустувати; насвистуючи, вона пов'язала собі червоний бант, засміялась сама до себе в дзеркало, горда, з пишно розпушеними кучерями, й засвистіла якнайгучніше: до-ре-соль-ре, до-ре-соль-ре!

На подвір'ї затупотіли ноги; продзвонив деренчливий гонг, скликаючи до столу. Ольга поквапно збігла сходами — їй хотілось востаннє побачити урочистий вихід графської родини. Попереду ступає старий напівпаралізований граф, спираючись на плече довготелесому підліткові Освальдові. Вельможна графиня ледве несе своє хворобливо здуте черево і зі злості раз у раз смикає Мері за стрічку в косах. Позаду ліниво суне атлетична постать містера Кеннеді; видно, що йому абсолютно байдуже до всього довкола.

Старий аристократ квапливо додибує до дверей, розчиняє їх і запрошує:

— Madame?

Графиня важкою ходою вступає до їдальні.

— Mademoiselle? — граф озирається на Ольгу. Та входить, високо піднісши голову. За нею — граф, Кеннеді, Мері, Освальд. Граф сідає за стіл на чільному місці, праворуч нього — графиня, ліворуч — Ольга. Графиня дзвонить. Нечутною ходою, опустивши очі, входять покоївки — наче маріонетки, що чують тільки наказ, бачать тільки владний порух. Їхні юні уста, здається, ніколи ще не промовили й звуку, а потуплені очі ніколи не підводились і не дивились ні нащо зацікавлено чи уважно. Ольга прикипіла поглядом до цієї пантоміми; "Щоб довіку не забути..."

— Du beurre, mademoiselle?[174] — питає граф.

— Merci[175].

Ольга п'є чай без цукру, з сухим хлібом; "Через тиждень — буяє в ній радісна думка, — ходитиму на фабрику". Тим часом граф незграбно жвакає штучними щелепами, графиня нічого не їсть, Освальд розливає какао на скатерку, Мері тільки лизькає цукерки, і лиш містер Кеннеді на палець завтовшки намазує свою скибку маслом. Переможна зневага до всіх і до всього сповнила Ольжине серце. "Жалюгідні! Завтра я єдина з вас буду вільна і з жахом згадуватиму ваші обіди та вечері, за якими ви не масте чого сказати одне одному, не маєте на що поскаржитись і з чого посміятись!"

З усією погордою, на яку була здатна, Ольга думала про містера Кеннеді. Вона палко зненавиділа його з першого дня — за вміння так легко й байдуже до всього ставитись, жити, як йому хочеться, ні крихти ні на кого не зважаючи, за те, що ніхто не сміє ним командувати, за всю

його незворушну зверхність і незалежність. Служба його полягала хтозна в чому. Він брутально боксував з Освальдом, поблажливо приймав хлопцеве поклоніння, їздив з ним верхи; йшов полювати, коли йому заманеться, а як валявся десь у парку, ніщо не могло примусити його зрушити з місця. Інколи, як бував сам, він сідав за фортепіано й імпровізував; грав він бездоганно, але якось бездушно, наче думав тільки про себе. Ольга тоді нишком слухала, і її аж ображало те, що вона не може зрозуміти цієї холодної, складної й егоїстичної музики. Він не звертав уваги ні на що й ні на кого; а коли його про щось питали, то ледве розтуляв губи, щоб сказати; "yes"[176] або "no"[177]. Молодий атлет, жорстокий, честолюбний і ледачий, робив усе неначе згорда. Іноді старий граф наважувався запропонувати йому партію в шахи; тоді містер Кеннеді мовчки сідав за шахівницю і, майже не задумуючись, небагатьма швидкими, безжальними ходами ставив мат старому, який аж пітнів від хвилювання й белькотів, мов дитина, по півгодини розпачливо міркуючи над кожним ходом і по десять разів беручи ходи назад. Ольга спостерігала ці нерівні двобої, не приховуючи гніву; вона й сама інколи грала в шахи з графом, добрим і вдумливим гравцем, і їхні партії розтягувались до нескінченності: партнери неквапливо задумували топкі й складні комбінації, а розгадати таку комбінацію означало віддати належно розумові супротивника і його шахістській майстерності. Не питаючи, що дає їй право на це, Ольга почувала себе незмірно вищою за містера Кеннеді з усією його досконалістю, що не коштувала йому ніяких зусиль, із його самовпевненістю й непохитною зверхністю, якою він підкоряв собі всіх; вона зневажала його й намагалась показати йому це. Вся її дівоча гордість і самолюбство, які щодня зазнавали стількох ударів, виявлялися в цій демонстративній зневазі.

Тепер містер Кеннеді незворушно їв, ні крихти не зважаючи на убивчі погляди збуреної гнівом Ольги. "Ігнорує мене, — в запалі думала вона, — а тим часом щовечора, як іде спати, стукає в мої двері" "Open, miss Olga..."[178]

Справді, це була одна з таємниць замку, і Ольга навіть не здогадувалась, яку щиру цікавість викликає ця таємниця серед слуг. Молодий англієць, що просто-таки образливим чином нехтував покоївок, уже давно провадив свою таємну облогу. З його примхи йому обладнали спальню в замковій вежі, де буцімто ще з діда-прадіда з'являлись привиди. Ольга, звичайно, ні в які привиди не вірила і вбачала в примсі Кеннеді лише хизування; одначе це не перешкоджало їй самій пізно ввечері мліти зі страху, йдучи сходами чи коридором. А втім, це свята правда, що ночами в замку часто чулися звуки, які не можна було пояснити Французовими зальотами чи й ще вульгарнішою еротикою в кімнатах жіночої прислуги.

Коротше кажучи — якось увечері, коли Ольга вже лежала в ліжку, містер Кеннеді постукався до неї: "Орел, miss Olga". Дівчина накинула на себе халатик і, ледь прочинивши двері, спитала, чого йому треба. Тоді містер Кеннеді замурмотів по-англійському якусь нісенітницю, з якої вона зрозуміла хіба чверть, але все ж добрала, що він називає її "любою Ольгою" ("sweet Olga") та іншими ласкавими словами. Цього вистачило, щоб вона зачинила двері в нього перед носом і замкнулася, а коли вони зустрілись уранці, спитала його, суворо й відверто дивлячись йому в вічі: що він робив увечері під дверима в неї? Містер Кеннеді, звичайно, не визнав за потрібне давати якісь пояснення чи взагалі чимось виявити, що він щось пам'ятає; але відтоді стукався до неї щовечора, казав: "Open, miss Olga", пробував відчинити двері, дражнив її всілякими жартами, а Ольга, лежачи в ліжку, натягала ковдру трохи не на голову, зі слізьми кричала: "You're a rascal!"[179] або "Ви здуріли!", користуючись усім незрівнянним багатством синонімів, які є для такого випадку в англійській мові. Її лютило до нестями, що цей негідник і дурень сміється. Звичайно від нього за цілий день не можна було почути сміху.

Тепер Ольга розглядала містера Кеннеді, і очі в неї блищали. "Ось хай він підведе погляд, — казала вона, — і я спитаю його тут, при всіх: "Містере Кеннеді, чому ви щовечора добиваєтесь до моєї кімнати?" Буде скандал, але я й ще дещо скажу на прощання..." Жадоба помсти

розпалювала її. Та враз містер Кеннеді підвів очі, сталево-сірі й незворушні, і Ольга, вже ворухнувши губами, почервоніла. Їй щось пригадалося…

Це сталось із тиждень тому, і винні були прекрасні місячні ночі, що стояли тоді. Невимовно чарівні ночі в роз-повні літа, осяяні ясним місяцем, срібні священні ночі з поганських часів! Ольга гуляла коло замку й не могла примусити себе йти спати в таку чародійну ніч. Вона була самотня й щаслива, окрилена подивом перед цією безмірною красою, що сповивала сонний світ. У солодкому й моторошному захваті дівчина зважилася спуститись до парку. Ідучи, вона задивлялась на красуні берези, на темні, аж чорні, дуби серед сріблястих галявин, таємничі тіні, примарне сяйво; серце не могло вмістити такої краси! Ольга рушила через широку галявину до басейну з фонтаном, а обійшовши кущі, побачила на краю басейну білу статую — постать голого чоловіка. Обличчя його було звернене вгору, до місяця, руки закладені за голову, могутнє огруддя випиналось над тонким станом. То був містер Кеннеді. Ольга не була дурним дівчиськом, вона не вереснула й не кинулася тікати. Вона застигла на місці і, примруживши очі, задивилась на білу постать. Статуя жила рухом мускулатури. Хвиля напружуваних по черзі м'язів перебігала від литок угору, по стегнах, животі, грудях і вливалась у гарні, дужі руки; і знову м'язова хвиля підіймалась угору від стрункіх литок, наливаючи врешті мов витесані з каменю біцепси. То містер Кеннеді робив фізичні вправи за своїм методом, не рухаючися з місця. Раптом він вигнувся, підняв руки й задки стрибнув у басейн. Знялися бризки, плюснула, закипіла вода. Ольга потихеньку відійшла і, вже не думаючи про таємничі й грізні нічні тіні, подалась просто до замку. Тепер вона чомусь не помічала ні красунь беріз, ні старезних дубів на срібних галявинах.

Ось через цей спогад вона й почервоніла. Власне, тут наче й не було чого соромитись і червоніти, бо в усій пригоді вона бачила тільки якусь дивну красу. Але другого ж таки дня сталося й дещо гірше. Ніч теж була ясна й розкішна. Ольга знов прогулювалася перед замком, але до парку вже не йшла; вона думала про містера Кеннеді, що, мабуть, знов

купався, про таємничий глиб парку, про білу живу статую. Побачивши, що йде балакуча економка, вона ухилилась від зустрічі, бо хотіла бути сама. Тим часом стало вже пізно, одинадцята година, і Ользі було страшно йти сходами та коридорами до своєї кімнати. З парку вийшов Кеннеді, держачи руки в кишенях; побачивши Ольгу, він хотів був підступити до неї зі своїм химерним нічним залицянням, та Ольга різко перебила його й владно наказала, щоб присвітив їй дорогою. Кеннеді спантеличився й мовчки поніс свічку, а біля Ольжиних дверей зовсім сумирно сказав: "Good night!"[180] Ольга рвучко обернулась, глянула на нього дивно потемнілими очима і несподівано для себе вчепилась йому рукою в чуприну. Волосся в англійця було вологе, м'якеньке, ніби шерсть на щойно скупаному ньюфаундленді. Ольга аж засичала від насолоди і, сама не тямлячи, що робить, сильно смикнула. Тоді вмить грюкнула дверима й замкнулася. Містер Кеннеді поплентався до себе, наче прибитий; аж за півгодини він вернувся до дверей, босий і, мабуть, напівроздягнений, і тихенько постукав, шепочучи: "Ольго, Ольго!" Ольга не озвалась, і містер Кеннеді врешті крадькома пішов собі. Ось цієї пригоди Ольга й соромилась сьогодні. Така дурна й ганебна витівка! Ольга рада була провалитися крізь землю, згадуючи її, і тепер подвійною зневагою мстилася містеру Кеннеді, теж якоюсь мірою винному. На другу ніч вона взяла до себе в кімнату пінчера Фріца, і коли Кеннеді ввечері прийшов під двері, песик зняв страшенний гавкіт. На кілька вечорів містер Кеннеді дав Ользі спокій, а потім знову двічі приходив і мурмотів усякі ніжні слова; а Ольга, в якої цей безсоромник уже викликав огиду й лють, накривала голову подушкою, щоб нічого не чути.

Оце, слово честі, було й усе, що відбулось між Ольгою їй містером Кеннеді; і тому Ользі було так невимовно прикро від того, що вона почервоніла під його поглядом: їй хотілось налупцювати себе за це. Її вразливе дівоче серце гнітив страшний тягар. "Тим краще, — думала вона, — що я їду. Вже через нього самого слід би так зробити". Ольга відчувала, що втомилась від щоденної боротьби, від власного принизливого безсилля; горло їй стискали така нехіть і відраза, що їй

хотілося закричати. "Слава богу, я їду, — заспокоювала вона себе. — Якби ще на день зосталася, то зчинила б жахливий скандал".

— Prenez des prunes, mademoiselle.[181]

— Pardon, madame?[182]

— Prenez des prunes.

— Merci, merci, madame la comtesse[183].

Ольга перевела погляд із містера Кеннеді на гарне обличчя Освальда. Воно трохи потішило її привітним, ласкавим виразом. Від неї не втаїлося, що підліток по-дитячому закоханий у неї, хоча він виявляв це тільки тим, що поводився умисне грубувато й відвертав очі, коли вона дивилась на нього. Зате Ольга з якоюсь дивною насолодою мучила хлопця: обнімала за гарну, ніжну шию й водила по парку, тішачись тим, як він супиться, лютує і мліє. Диви, ось і тепер, відчувши її погляд, він трохи не вдавився і люто кліпнув очима. Бідний Освальде! Яким зробишся ти тут, у цьому страшному домі, ти, підліток, що тільки-но став на поріг змужніння й страждаєш і від своєї вразливості, й від надміру завзяття водночас? Що пробудить твоє серце, які приклади ти тут побачиш? Ользі стало тоскно й гірко. Вона згадала, як днями ввійшла до Освальдової кімнати й побачила, що хлопець стусається й борюкається з покоївкою Пауліною, найрозпуснішою серед прислуги. О, звісно, він просто бавився по-дитячому, як задерикувате щеня; але куди це годиться, що він так розпалився і що в Пауліни так горіли очі й щоки, і взагалі, взагалі навіщо це! Ольгу охопили підозри, і вона вирішила з того дня оберігати хлопця. Вона більше не перебирала ніжно пальцями його кучерів, не обнімала рукою за шию, а почала Аргусовими очима стерегти його, пройнята тривогою. Вона принижувалась аж до шпигування, бо твердо наважилась захистити Освальдове дитинство від передчасного брудного досвіду. Ольга часто несподівано покидала Мері, щоб наглянути за Освальдом, поводилася з ним холодно й суворо,

але досягла цим лиш того, що крізь його дитячу закоханість почали пробиватися бунт і ненависть.

"А навіщо я, власне, стережу його? — питала себе Ольга тепер. — Що мені, чужій людині, до того, яку життєву науку здобуде він від Пауліни чи ще від котроїсь? Чого це я маю мучити себе тривогою та власною суворістю, для мене самої ще тяжчого, ніж для нього? Прощай, прощай, Освальде, я не скажу тобі, що ти для мене мов рідний, не розповім, як любила твою хлоп'ячу невинність, ще принаднішу за невинність дівчини; я не буду більше стерегти тебе, тож розплющуй ширше очі, розгортай обійми, хапайся за першу нагоду — мене не буде тут, і я не заплачу над тобою. А ви, вельможна пані, — Ольга подумки перейшла до різких докорів графині, — ви підозрювали мене. Ви стежили за мною, коли я вчила Освальда, ви дали мені втямки, що хлопцеві краще бути "в товаристві містера Кеннеді. Може, й Паулінине товариство для нього краще, ніж моє? Адже Пауліна — ваша повірниця. Тоді, як уночі Освальд потай пішов з Кеннеді полювати на видру, ви прийшли до мене, примусили мене відчинити вам кімнату, шукали хлопця й у моїй постелі. Що ж, вельможна пані, Освальд ваш син. Але Пауліну ви посилаєте будити його вранці, а тій Паулині вже за тридцять, і вона розпусна, як не знаю хто. Ви обшукуєте мою шафу, стромляєте носа в комод, а потім садовите мене в карету, щоб я розважала вас. І припрошуєте їсти сливи. Дякую, вельможна пані, ви така ласкава! Якщо ви вважаєте мене гулящою і злодійкою, то відішліть обідати зі слугами, а ще краще — з пралями; я там їстиму шматок хліба зі сльозами люті й приниження зате... зате хоч не муситиму всміхатись".

— Ви чуєте, мадемуазель?

— Pardon, — похопилась Ольга.

— Може... ви... нездужаєте? — спитав граф, утупивши в неї погляд. — Може, у вас... температура?

— Ні, ваша світлість, — квапливо заперечила Ольга. — Я здоровісінька.

— Тим ліпше, — тягуче промовив граф. — Я не люблю… хворих людей. Ольжина відвага враз погасла. Почуття розпачу охопило її. "Ні, ці люди сильніші за мене, я не можу опиратися їм, — думала вона. — Боже, дай мені силу сказати сьогодні, що я кидаю службу! Боже, дай мені таку силу!" її вже тепер проймав дрож від думки про майбутню розмову з графом. Він, певне, зведе брови й скаже: "Негайно, Мадемуазель? Так не годиться!"!.. "Що придумати? Як пояснити, що я мушу, мушу їхати додому зараз, сьогодні-таки? Я втечу, як не відпустять, утечу — і все!" Страх перед вирішальною хвилиною гнітив Ольгу.

Графська родина підвелася з-за столу й перейшла до вітальні поряд; граф і Кеннеді закурили, графиня взялась за вишивання. Чекали денної пошти. "Як підуть діти, — сказала собі Ольга, — так і скажу". А тим часом вона силувала себе думати про батьківський дім, і серце її калатало від хвилювання. Вона уявляла синій матусин фартух, нефарбовані, вишаровані меблі, батька, що сидить із люлькою, скинувши піджак, і неквапно, статечно І читає газету. "Це єдиний рятунок, більш я тут не витримаю й дня, — снувалось у голові, і тривога наростала. — Боже, дай мені сили в цю останню хвилину!"

Пауліна, опустивши очі, внесла на срібній таці пошту. Граф згорнув усі листи собі на коліна; хотів узяти й останній, що лежав осторонь, але Пауліна ввічливо відступила.

— Це для мамзелі, — шепнула вона.

Ольга зразу пізнала, що лист від матусі: дешевий, замацаний конверт, незграбно, з помилками написана адреса… Цих листів вона завжди соромилась, і все ж потім носила їх на серці. Вона почервоніла й тепер: "Пробач мені, мамо!" Тремтячими пальцями взяла той лист із сільської глушини, зворушено перечитала адресу, аж занадто докладну

— ніби в цьому лихому світі без такої докладної адреси лист не попав би в належні руки там, на чужині. І враз дівчині спав камінь із серця: "Матусю, як ти мені допомогла! Ось зараз почну читати лист і раптом скрикну, що татусь захворів, що мені конче треба до нього; зберусь і поїду, і ніхто не зможе мене затримати. Аза тиждень напишу їм, що мушу лишитися вдома, хай перешлють мою валізу поштою. Так буде найлегше", — зраділо подумала Ольга. Як кожній жінці, їй багато легше було вдатись до відмовки, ніж наводити справжні докази. Повеселіла, вона надірвала конверт. Коли вийняла лист, їй аж у серце шпигнуло. Затамувавши дух, вона почала читати:

"Люба донечко

Сповіщаю невиселу новину татусь наш росхворівся Дохтор каже щось там із серцем і він слабий ноги попухли ходити ниможе. Дохтор каже шо ниможна його хвилювати каже Дохтор шоб і ти ненисала ніпрошо погане. Бо тато журицця як читає тож пиши шотобі жи-вецця добре хай хоч він буде спокійний тиж знаєш як він тибе любить і радий шо ти таку гарну службу найшла дякувати Богу.

Помолися за тата а їхати до нас нитреба цеж ниблизь-кий світ гроші відтебе прийшли дякуємо тобі донечко бо нам скрутно живецця тато лежить а Франтік украв у нього годиника а сказати йому ниможна боце його вб'є ми кажимо шо поламався і віднисли до годиникаря а він усе питає коливже полагодять бо й ниможна глянути котра година а я й плакати приньому боюся.

Люба донечко дякуй Богові шо таку гарну службу найшла й молися засвоїх Панів і служи їм вірно де ти ше найдиш шоб такі харчі тиж на груди слаба то поздоровшаєш тай нам щомісяця посилаїш дещицю спасибі тобі донечко Господь тобі віддасть.

Шануй Панів то служитимеш їм довго і вони тибе досмерті забиспечать однаково як на державній службі тай сама шануйся Кланяйся Панам від мене з татом біда тане як свічка

Бувай здорова Твоя Матуся Костелець номер 37".

Граф звів очі від своїх листів і вирячився на Ольгу.

— Вам недобре, мадемуазель? — скрикнув він, по-справжньому злякавшись.

Ольга підвелась сама не своя й стисла долонями скроні.

— Ні, тільки… голова заболіла, ваша світлість, — прошепотіла вона.

— Ідіть полежте, мадемуазель, швидше йдіть полежте! — гостро, занепокоєно закричав граф.

Ольга машинально вклонилась і поволі вийшла. Граф запитливо озирнувся на дружину; та знизала плечима й суворо промовила:

— Oswald, gerade sitzen![184]

Містер Кеннеді курив і дивився в стелю. Запала прикра мовчанка.

Графиня вишивала, стиснувши губи. Трохи перегодя вона подзвонила. Увійшла Пауліна.

— Пауліно, куди пішла мадемуазель? — спитала графиня крізь зуби.

— У свою кімнату, вельможна пані, — відповіла покоївка. — І замкнулася.

— Скажи, хай запрягають.

На подвір'ї прошелестіли по піску колеса карети, кучер вивів коней і почав запрягати.

— Papa, soll ich reiten?[185] — наважився спитати Освальд.

— Ja[186], — кивнув головою граф, застиглими очима дивлячись перед себе. Графиня кинула на нього допитливий, неприязний погляд.

— Wirst du mitfahren?[187] — спитала вона.

— Nein[188], — відповів граф замислено.

Конюх вивів верхових коней і осідлав їх. Кінь Кеннеді протанцював по всьому подвір'ю, перше ніж дав себе осідлати; а Освальдів напівкровний мерин спокійно, статечно рив землю ногою, журливим оком поглядаючи на своє копито.

Родина вийшла на подвір'я. Освальд, чудовий верхівець, зразу вихопився на свого коня й мимохіть глянув угору, на Ольжине вікно. Адже Ольга так часто махала йому рукою, коли він виїздив верхи. Але тепер у вікні не було нікого.

Графиня важко сіла в карету.

— Мері, — кинула вона через плече.

Дівчинка, вередливо осміхаючись, вскочила за нею. Графиня ще вагалась.

— Пауліно! — покликала вона покоївку. — Подивись, що робить мадемуазель Ольга. Тільки щоб вона не почула.

Містер Кеннеді кинув цигарку, плигнув на коня й стиснув йому боки. Кінь помчав учвал, підкови його загриміли громом по дощаному помосту, тоді дзвінко зацокали по бруківці перед замком.

— Hallo-o, Mister Kennedy![189] — по-дитячому крикнув Освальд і помчав услід.

Зі сходів збігла Пауліна, держачи руки в кишенях білого фартушка.

— Вельможна пані, — тихенько доповіла вона, — мамзель Ольга вішає одежу в шафу й складає білизну в комод.

Графиня кивнула головою.

— Ну, поганяй! — гукнула вона кучерові.

Карета рушила; старий граф помахав услід рукою й лишився сам.

Він сів на лаві під аркою, поставивши палицю між коліна, і понурими знудженими очима задивився на подвір'я. Просидівши так з півгодини, він підвівся і, важко тупаючи паралічними ногами, пішов до вітальні. Там сів у крісло біля столика з шахівницею, на якій лишилась недокінчена партія, почата вчора з Ольгою. Граф замислився над позицією: він видимо програвав, бо Ольга пішла вперед конем і загрожувала атакою. Схилившись над. шахами, граф намагався розгадати її задум. Нарешті збагнув його: дуже дотепна комбінація, йому доведеться скрутно. Він підвівся і, стукаючи палицею, випростаний, пішов нагору, до того крила, де були покої для гостей. Біля Ольжиних дверей він зупинився. В кімнаті було тихо, аж моторошно тихо — анішелесь. Нарешті граф постукав:

— Мадемуазель Ольго, як ви себе почуваєте?

Ще хвильку було тихо. Тоді Ольга озвалася глухим голосом:

— Дякую, вже краще. Ви чогось хотіли, ваша світлість?

— Ні, ні, лежіть. — І раптом, ніби злякавшись, що він виявив гувернантці надмірну увагу, граф додав: — Щоб завтра вже могли вчити дітей.

І, грюкаючи палицею, вернувся до вітальні.

Якби він постояв біля дверей ще трохи, то почув би ледь чутний стогін, а потім тихий плач без кінця.

Повільно, ох, як повільно тягнуться години для самотнього. Нарешті вернулась карета, розгарячілих коней родять по подвір'ю, в кухні, як щодня, метушня й брязкіт посуду. О пів на восьму гонг кличе на вечерю. Всі сходяться до їдальні, тільки Ольги нема. Спершу всі вдають, ніби не помітили цього, та врешті старий граф зводить брови й здивовано питає:

— Was, die Olga kommt nicht?[190]

Графиня зиркає на нього й мовчить. Аж за хвилину вона кличе покоївку:

— Піди спитай мадемуазель Ольгу, що вона їстиме.

Пауліна вмить і вертається:

— Вельможна пані, мамзель Ольга дякує й каже, що їй не хочеться їсти. Вона завтра встане.

Графиня ледь хитає головою; в цьому русі — щось більше, ніж звичайне невдоволення.

Освальд нехотя копирсається в тарілці й кидає благальні погляди на містера Кеннеді, щоб той зразу після вечері забрав його кудись із собою. Та містер Кеннеді, як звичайно, не хоче нічого помічати.

Уже смеркає, надходить вечір, милосердний для потомлених і нескінченний для нещасних. Світло погасло, настала ніч; не знати коли залягла оця темрява, що душить і тисне, темрява, схожа на глибоке провалля, на дні якого корчиться людський відчай.

Тільки ти це знаєш, тиха ніч, що прислухаєшся до віддиху сонних і стогону недужих, бо ти чуйно вслухалась у безсиле й гаряче дихання дівчини, що довго плакала, та врешті стихла; ти приклала вухо їй до серця і згнітила їй горло під розметаними кучерями. Ти чула здушений подушкою плач, а потім іще страшнішу мовчанку.

Ти це знаєш, німа ніч, що чула, як затихав увесь замок, поверх за поверхом, спальня за спальнею, і гарячими пальцями стримала жагучий стогін жінки в кутку на сходах. Ти зробила лункими кроки молодика, що з мокрим після купання волоссям, тихенько насвистуючи, останній іде спати довгим коридором замку.

Темна ніч, ти бачила, як дівчина, зморена плачем, затремтіла від звуку цих пружних кроків. Ти бачила, як вона схопилася з ліжка, ніби підкинута сліпою силою, відгорнула кучері з розпашілого чола, підбігла до дверей, відімкнула їх і лишила прочинені.

Тоді знов упала на гаряче ложе й застигла в моторошному чеканні, як людина, що для неї вже нема рятунку.

151

Як справи? Ти гарно грала? (Нім.)

152

У тебе талант (нім.).

153

Ти така розумна, Морі, така розумна! Скажи, що твій тато має тобі подарувати? (Нім.)

154

Дякую, нічого (нім.).

155

Я б тільки хотіла… (Нім.).

156

Що, що б ти хотіла? (Нім.).

157

Я б тільки хотіла, щоб менше було уроків (нім.).

158

Хе, хе, звичайно (нім.).

159

Ох, яка ж ти розумна! (Нім.).

160

Яка розумна (нім.).

161

Міс Ольга? (Англ.).

162

Прошу (англ.).

163

Міс Ольга, ви забагато говорите на уроках; ви збиваєте дитину з пантелику своїми безнастанними повчаннями. Я просив би вас поводитися з нею трохи ласкавіше. (Англ.).

164

Гаразд, сер (англ.).

165

Так, дитино моя, ти могла б це зробити (нім.).

166

Пробачте, міс… (Англ.).

167

А, це ви? (Франц.).

168

Так, ваша світлість (франц.).

169

Так, пані (франц.).

170

Чи не чекаєте ви, щоб я вибачилась? (Франц.).

171

Ні, ні, пані! (Франц.).

172

Тоді пропустіть мене (франц.).

173

Ох, пробачте, ваша світлість (франц.).

174

Масла, мадемуазель? (Франц.).

175

Дякую (франц.).

176

Так (англ.).

177

Ні (англ.).

178

Відчиніть, міс Ольга… (Англ.).

179

Ви негідник! (Англ.).

180

Добраніч! (Англ.).

181

Візьміть слив, мадемуазель (франц.).

182

Пробачте, пані? (Франц.)

183

Дякую, дякую, ваша світлість (франц.).

184

Освальде, сиди рівно! (Нім.).

185

Тату, я поїду верхи? (Нім.).

186

Так (нім.).

187

Ти поїдеш а нами? (Нім.).

188

Ні (нім.).

189

Агов, містере Кеннеді! (Анел.).

190

Що, Ольга не прийде? (Нім.).